

Nr 148.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1929 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av statens inkomst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Kungl. Maj:t, under återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över finansärenden samma dag, (Inkomsterna. Statens produktiva fonder) föreslagit riksdagen upptaga inkomstiteln »statens aktier», i vad angår statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, på följande sätt: Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag ..... 13,850,000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t i omförmälda proposition, under återopande av statsrådsprotokollet över finansärenden nämnda dag, (utgifter för kapitalräkning, bil. 3) föreslagit riksdagen att till avbetalning av statsskulden anvisa visst belopp, varav för avsättning till fonden för statsskuldens amortering, bland annat, ett förslagsanslag å 1,800,000 kronor av statens inkomst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokoll »inkomsterna» sid. 34 ävensom »utgifter för kapitalökning» sid. 1—30 samt bil. 3 sid. 10 och 13.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande båda förslag har utskottet till behandling förehaft vissa i fråga om de så kallade malminkomsterna inom riksdagen väckta motioner.

Sälunda har i två inom första kammaren av herr C. I. Asplund väckta motioner föreslagits,

dels i motionen I:141, att riksdagen ville för sin del besluta att i riksstaten för budgetåret 1929/1930 upptaga under B. Inkomster av statens produktiva fonder, II. Statens aktier, 1. Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag 11,700,000 kronor;

dels ock i motionen I:142, att riksdagen ville beträffande användningen av de inkomster, som tillföras staten från malmbrytningen i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags gruvor i Norrbottens län besluta

A) för budgetåret 1929/1930 bevilja ett anslag av en miljon kronor att användas till täckande av de förluster, som kunna uppstå för statens järnvägar genom en ytterligare nedsättning av fraktsatserna från Övre Norrland för träkol och andra för sydligare landsdelars industri nödvändiga råvaror, vilka eljest icke kunna finna ekonomisk användning;

B) under förklaring, att de i statsverkspropositionen under »utgifter för kapitalökning» framställda förslag och uttalanden om berörda inkomsters användning icke synts riksdagen tillfredsställande, hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, omfattande berörda medels användande icke blott till avbetalning å statsskulden, utan även i produktionsfrämjande och kapitalbildande syfte, därvid järnhanterings och andra näringars tillgodoseende med billig kraft och billiga råvaror torde särskilt beaktas.

Vidare har i motionen nr 191 i samma kammare av herr C. Lindhagen föreslagits, att riksdagen måtte

1:o hos Kungl. Maj:t begära förslag, att det fortgående uttömmandet av malmkapitalet i det stora norrbottniska malmfältet omvandlas i varaktigt produktivt kapital genom disponerandet av statens vinstandelar i sin helhet i sådant syfte, exempelvis genom nyodlingar för bildandet av nya jordbruk;

2:o i avvaktan på detta avgörande provisoriskt avsätta hela den i årets statsverksproposition beräknade vinstandelen till framtida disposition.

Slutligen hava herrar F. O. Ericson i Boxholm och C. J. Högström en inom andra kammaren väckt motion, nr 249, under åberopande av motiveringen i ovan angivna, av herr Asplund väckta motion I:142 gjort en hemställan, likalydande med den i sistnämnda motion.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Beräkningen
av malmin-
komsten.

Beträffande beräkningen av inkomsten å statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag har riksräkenskapsverket anfört följande:

»Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag. För nedanstående budgetår har utdelningen från detta bolag sammanlagt beräknats till och influtit med följande belopp:

	Beräknad inkomst kronor	Behållen inkomst kronor	Stegring kronor
Budgetåret 1923/1924	3,390,000	2,960,918	—
» 1924/1925	3,290,000	3,007,516	46,598
» 1925/1926	3,642,500	3,838,939	831,423
» 1926/1927	4,405,000	5,076,630	1,237,691
» 1927/1928	5,650,000	5,265,924	189,294
» 1928/1929	6,000,000	—	—

Det av 1927 års riksdag antagna förslaget till avtal mellan staten och Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag m. fl. innebär helt nya bestämmelser rörande malmbrytningens storlek samt beräkningen av royalty och

vinstutdelning m. m. ävensom bortfallande av den tidigare uppdelningen av inkomsttiteln.

I skrivelse till riksräkenskapsverket den 3 november 1928 har Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag beträffande den statsverket tillkommande royaltyn meddelat, att om bortfraktningen av malm från gruvorna i Kiiruna, Luossavaara och Malmberget under bokföringsåret 1928/1929 komme att enligt beräkning uppgå till 7,800,000 ton, den staten härå tillkommande royaltyn å 1 krona 50 öre per ton skulle utgöra 11,700,000 kronor att inbetalas till statsverket den 30 september 1929.

I avseende å den inkomst av vinstutdelning, som statsverket kan påräkna från bolaget under budgetåret 1929/1930, har bolaget i skrivelse till riksräkenskapsverket den 5 innevarande månad meddelat, att om reservfonden tages i anspråk för det gångna årets förlust — såsom av styrelsen föreslagits — för räkenskapsåret 1928/1929 kan beräknas uppstå en utdelningsbar nettovinst för staten såsom preferensaktieägare av cirka 2,150,000 kronor, vilket belopp i så fall är att inbetala till statsverket i december 1929.

Riksräkenskapsverket har i överensstämmelse med de av bolaget sålunda verkställda beräkningarna upptagit utdelning i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag till 13,850,000 kronor.»

Departementschefen har ej funnit anledning till erinran mot den sålunda gjorda beräkningen, enligt vilken alltså ifrågavarande inkomstpost skulle upptagas till 13,850,000 kronor.

I samband med sin prövning av Kungl. Maj:ts förslag om nytt malmavtal uttalade 1927 års riksdag som önskligt, att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget årligen måtte användas till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som funnes nedlagt i statens järnvägsanläggningar; ett sådant förfarande stode, framhöll riksdagen, också i överensstämmelse med den enligt riksdagens mening beaktansvärda grundsats, som bland annat kommit till uttryck i statskontorets utlåtande, nämligen den att inkomster, uppkomna genom en exploatering av landets naturtillgångar, som innebure en konsumtion av själva kapitalet, icke borde i sin helhet tagas i anspråk för statens löpande utgifter.

I skrivelse den 1 juni 1928, nr 256, har riksdagen — under uttalande av tvekan om lämpligheten av en utsträckning, på sätt departementschefen ifrågasatt, av fondens för statsskuldens amortering användning till en så vittutseende uppgift som att möjliggöra nedskrivning av det i affärsverken placerade lånekapitalet — vidare anfört följande:

»Vad särskilt angår statens järnvägar, synes i anslutning till 1927 års riksdags uttalade uppfattning avbetalning av oräntabla delar av lånekapitalet böra beredas från de inflytande malminkomsterna utan att därvid anlitas den av departementschefen antydda omvägen, att nämnda inkomster först tillföras fondens för statsskuldens amortering. I detta avseende må erinras om det direkta samband som det nya malmavtalet, med däri ingående garanti om vissa låga fraktsatser för malmtransporterna, äger med frågan om avkastningen från statsbanorna. Den fraktfyllnad, som statens järnvägar sålunda skulle äga tillgodoräkna sig, har uppskattats till omkring 10,000,000 kronor. I statens järnvägar investerat kapital beräknas uppgå

Avsättning av
viss del av
malminkom-
sten.

till i runt tal 1,100 miljoner kronor, varav cirka 900 miljoner utgöra låne-medel. Av detta kapital har nu järnvägsstyrelsen ansett önskligt, att 240 miljoner kronor avskrivnas, därav 180 miljoner nedlagt i vissa norrländska banor och 60 miljoner kronor utgörande överkapitalisering av andra statsbaneanläggningar. Riksdagen måste för sin del — utan att taga ställning till skäligheten av själva de angivna beloppen — redan av nyss angivna skäl finna rimligt, att statens järnvägar få tillgodoräkna sig viss andel av mervinsten från malmbolaget.

Riksdagen vill för sin del uttala sig för ett genomförande av det av järnvägsstyrelsen ifrågasatta förfarandet, att viss del av statens järnvägars oräntabla lånekapital avlyftes från statens järnvägar och i riksgäldskontorets räkenskaper uppföres såsom en särskild fond, lämpligen benämnd »statens järnvägars avskrivningsfond», som förräntas och efterhand amorteras med statens utdelning från malmbolaget. Vid avvägningen av själva kapitalbeloppet bör dock tagas i betraktande, huruvida icke med hänsyn till faktiskt verkställda amorteringar på äldre statslån, som använts till täckning av anslag till statens järnvägar, ifrågavarande avskrivningsbelopp kan minskas.

Med fasthållande alltså av den vid nästföregående års riksdag uttalade uppfattningen, att en del av statens inkomster från de norrländska malmfälten bör användas till avbetalningen av oräntabla delar av lånekapitalet i statsbanorna, anser riksdagen frågan om grunderna för tillförandet av medel till och användningen av fonden för statsskuldens amortering böra göras till föremål för ytterligare överväganden. Härvid bör tillses, att dessa grunder erhålla en sådan utformning, att trygghet vinnes för dels en lämpligt avvägd amortering av statsskulden, dels ock uppfyllande av den förutsättning, som får anses ligga till grund för 1926 års riksdags beslut beträffande rusdrycksmedlens användning för tiden till 1 juli 1932, nämligen att dessa till den del de tillföras fonden för statsskuldens amortering i första hand skola användas för nedbringande av det i lånefonderna investerade lånemedelskapitalet.

I de i ämnet väckta motionerna har framhållits önskvärdheten av att en del av malmvinsten måtte komma till direkt användning för främjande av ny kapitalbildning i landet. I detta avseende innefatta motionerna också en del i och för sig beaktansvärda uppslag. Sålunda har pekats på de vid årets riksdag från skilda håll väckta förslagen om anslag för skogsodling å kalmarker, för nyodlingar, för Norrlands kolonisering och elektrifiering m. m. Utan att nu taga ställning till de sålunda i olika avseenden framförda uppslagen anser sig riksdagen dock böra ytterligare framhålla den uppfattning av förevarande fråga, som innebäres i riksdagens uttalande i ämnet år 1927 eller att merinkomsterna av en förökad exploatering av landets malmkapital böra givas en sådan användning, att själva kapitalet icke konsumeras.

Under återopande av vad riksdagen sålunda i olika avseenden anfört, får riksdagen

a) anmäla, att riksdagen beslutat att i riksstaten för budgetåret 1928/1929 under statens aktier upptaga inkomsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till ett belopp av 6,000,000 kronor;

b) i anledning av de i ämnet väckta motionerna (I: 186 och II: 240) hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande dels användningen av ifrågavarande inkomster, dels ock grunderna för statsskuldens amortering

jämte andra därmed sammanhängande frågor, med beaktande av ovan angivna synpunkter.»

I anledning av denna skrivelse hava utlåtanden avgivits av järnvägsstyrelsen, statskontoret och riksräkenskapsverket ävensom fullmäktige i riksgäldskontoret.

Järnvägsstyrelsen har förordat och föreslagit *dels* att ett belopp av 100 miljoner kronor i riksgäldskontorets bokföring, med hänsyn till redan verkställda amorteringar, avföres såsom statens järnvägars kapital av lånemedel, och *dels* att ett belopp av ytterligare 140 miljoner kronor i riksbokföringen och i riksgäldskontorets bokföring överföres från statens järnvägars kapital av lånemedel till en »avskrivningsfond för statens järnvägar». Som följd av dessa åtgärder kunde därefter ett belopp av 240 miljoner kronor i statens järnvägars räkenskaper avföras från kapitalskuld av lånemedels natur.

Statskontoret har anfört bland annat följande:

»Vid bedömandet av frågan huru inkomsterna på grund av 1927 års malmavtal lämpligen böra komma till användning synes man enligt statskontorets mening böra utgå från att statsverket i första hand erhåller skälig ränta på det kapital, som staten äger i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Statens aktier i nämnda bolag äro för närvarande bokförda till ett värde av 100,000,000 kronor och skälig ränta på detta kapital torde kunna beräknas utgöra 5 procent å det bokförda värdet eller 5,000,000 kronor. Ifrågasvarande belopp, vilket under alla förhållanden för framtiden torde kunna årligen påräknas, synes böra tagas i anspråk för finansiering av de löpande utgifterna å riksstaten. Då beloppet allenast motsvarar skälig utdelning å statens aktier i bolaget, kan ett sådant förfarande ej anses innebära exploatering av själva malmkapitalet och då avkastningen av detta statens aktiekapital hittills kunnat påräknas för finansiering av löpande utgifter, kan det måhända möta svårighet att undvara ett sådant tillskott till budgetens inkomstsida.

Vad åter angår den merinkomst från malmbolaget som överskjuter förenämnda belopp å 5,000,000 kronor, vill statskontoret med hänsyn till vad 1928 års riksdag anfört rörande nedskrivning av det i statens järnvägar nedlagda oräntabla lånekapitalet m. m. föreslå, att denna merinkomst tillföres tvenne fonder, vilka enligt statskontorets mening böra erhålla namn av 'statens järnvägars särskilda avskrivningsfond' och 'statsverkets kapitalbildningsfond'. Lämpligen synes hälften av denna återstående inkomst böra tillgodoföras vardera fonden. Då man enligt vad statskontoret inhämtat torde kunna räkna med att statens inkomster på grund av malmavtalet under budgetåret 1929/1930 komma att utgöra omkring 11,000,000 och då de därefter torde uppgå till minst 15,000,000 kronor årligen, skulle i så fall vardera fonden komma att under nästkommande budgetår tillföras 3,000,000 kronor och under följande budgetår åtminstone 5,000,000 kronor årligen. Avsättningen till fonderna synes böra å riksstaten förslagsvis beräknas och fonderna sedermera tillföras de belopp, som, sedan den verkliga inkomsten från malmbolaget blivit känd, enligt ovan berörda förslag böra tillkomma vardera fonden.

-----»
Riksräkenskapsverket har, på anförda skäl, på det bestämdaste avstyrkt en sådan anordning vid återbetalningen av de oräntabla lånemedlen i statens

järnvägar, att fonden formellt nedskrivs med det till återbetalning avsedda beloppet samt i detta avseende vidare anfört följande:

»Riksräkenskapsverket anser fördenskull, att en annan utväg bör sökas i avseende å den bokföringsmässiga avvecklingen av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet. Det förfaringssätt, enligt vilket man på lämpligaste sätt synes kunna lösa detta spörsmål, har redan angivits av 1926 års riksdag, som ju alternativt uttalat sig för att 'ersätta' lånekapitalet med andra statsinkomster. I avseende å det rent tekniska förfaringssättet vid denna omvandling av lånemedel till andra statsinkomster torde först böra iakttagas, att i riksstaten för respektive budgetår såsom avbetalning å statskulden uppföres det anslag, som bör utgå för ändamålet. Med anlitande av de riksgäldskontoret sålunda tillgodoförda anslagsmedlen beredes kontoret möjlighet att antingen genom återköp av utelöpande obligationer direkt minska statsskulden eller genom minskad upplåning hålla statsskulden nere. För vinnande av ökad klarhet i fråga om det oersatta lånemedelsbeloppet kan riksgäldskontoret — på sätt redan tillämpas i avseende å vissa tillgångar — inom linjen redovisa beloppet, vilket bör successivt minskas i överensstämmelse med de i riksstaterna uppförda och riksgäldskontoret tillgodoförda avbetalningsanslagen.»

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava anfört bland annat följande:

»I sitt i april 1925 till Eders Kungl. Maj:t avgivna yttrande över socialiseringsnämndens förslag rörande statens järnvägar som allmänt affärsverk uttalade fullmäktige, att, därest det visade sig omöjligt för statens järnvägar att förränta hela det investerade lånekapitalet, det enligt fullmäktiges mening vore det rationellaste att medelst anvisande av skattemedel verkställa fortlöpande amorteringar å detsamma, intill dess det nedbringats till lämplig storlek. Detta förfaringssätt överensstämde bäst med de uttalanden, som gång efter annan gjorts å svenska statens vägnar i samband med upptagandet av utländska statslån och som i hög grad bidragit till att i utlandet öka förtroendet för svenska statens finansiella ställning, nämligen att dess upplåning skett endast för produktiva ändamål.

Fullmäktige, som alltjämt vidhålla sitt berörda uttalande, hava således ej något att erinra mot en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital i den mån detta kan anses oräntabelt; och utgå fullmäktige därvid från, att det av järnvägsstyrelsen ifrågasatta beloppet, 240 miljoner kronor, är riktigt avvägt, ehuru fullmäktige sakna möjlighet att ingå i någon närmare prövning därav.

Såsom framgår av en inom riksgäldskontoret tidigare under innevarande år verkställd utredning, som här bilägges, kunna av hittills gjorda amorteringar å av riksgäldskontoret upptagna statslån ett belopp av 100 miljoner kronor anses vara disponibelt för avskrivning av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet. Detta belopp kan således utan vidare avföras från statens järnvägars lånekapital, men bör givetvis alltjämt kvarstå i statens järnvägars fond.

I detta sammanhang anse sig fullmäktige böra fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet å, att ett belopp av 17.78 miljoner kronor, utgörande enligt ovan omförmälda utredning av telegrafverket till riksgäldskontoret inbetalda överskottsmedel, kan avföras från telegrafverkets lånekapital.

Den del av statens järnvägars lånekapital, som behövde återbetalas, skulle, efter frändragande av ovannämnda 100 miljoner kronor, uppgå till 140 miljoner kronor. För genomförande härav bör enligt fullmäktiges mening

sistnämnda belopp avskiljas från berörda lånekapital och överförs till en i statens järnvägars fond ingående särskild fond, lämpligen benämnd 'statens järnvägars avskrivningsfond'. Denna transaktion, som innebär en överflyttning från lånekapital till skattekapital, skulle således ej inverka på slutsumman av statens järnvägars fond. Då någon återbetalning på en gång av ifrågavarande lånekapital givetvis är utesluten, måste det till berörda avskrivningsfond överförda kapitalet förräntas och amorteras genom anslag å riksstaten. Möjlighet härtill torde kunna beredas genom de ökade statsinkomster, som komma att bli en följd av 1927 års avtal mellan staten och malmbolagen. Riksdagens samma år uttalade önskemål om dessa ökade inkomsters användning till avsevärd del för ifrågavarande ändamål skulle då bli tillgodosett.»

För egen del har *departementschefen*, under erinran att 1928 års riksdag närmast syntes ställt mot varandra den för budgetåret 1927/1928 beräknade utdelningen å statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag av 5.65 miljoner kronor samt den inkomst från malmbolaget av 14.5 miljoner kronor, som beräknades i 1928 års statsverksproposition, ehuru densamma på grund av gruvkonflikten av riksdagen sedermera nedsattes, vidare anfört följande:

»Bland de hörda myndigheterna råda delvis ganska olika meningar rörande omfattningen av de malminkomster, som böra avses för de olika specialändamålen. Riksgäldsfullmäktige hava givit uttryck åt den uppfattningen, att de ökade statsinkomster, som komma att bli en följd av 1927 års avtal mellan staten och malmbolaget, skulle ej blott medgiva, att 8.59 miljoner kronor om året kunde tagas i anspråk för förräntning och amortering under 30 års tid av ett oräntabelt lånekapital i statens järnvägar å 140 miljoner kronor utan även möjliggöra tillgodosende av riksdagens önskan om användande av en del av malminkomsterna i produktionsfrämjande syfte. Även järnvägsstyrelsen förutsätter, att de ökade malminkomsterna medgiva en amortering av statens järnvägars oräntabla lånekapital i samma utsträckning, som riksgäldsfullmäktige antagit. Statskontoret synes hava såsom ett slag av merinkomst betraktat all den utdelning från malmbolaget, vilken stiger utöver räntan på det bokförda värdet av statens aktier i bolaget. Enligt denna beräkningsgrund skulle för allmänna budgetutgifter få disponeras ett belopp av 5 miljoner kronor, medan återstoden av malminkomsten — enligt beräkningarna för nästa budgetår 8.85 miljoner kronor — skulle till lika delar användas dels för nedskrivning av statsjärnvägarnas lånekapital och dels för fondering i kapitalbildnings-syfte. Riksräkenskapsverket, som av principiella skäl avstyrkt specialanvändning av malminkomsterna, har slutligen velat såsom merinkomst, disponibel för annat än allmänna budgetändamål, betrakta högst den del av inkomsterna enligt 1927 års avtal, som kan överskjuta vad som skolat inflyta enligt de äldre överenskommelserna.

Enligt riksräkenskapsverkets förslag skulle, såsom nämnts, merinkomsten beräknas utgöra skillnaden mellan å ena sidan inkomsten enligt 1927 års avtal och å andra sidan den inkomst, som skulle hava tillflutit staten enligt de äldre avtalen. Den ovan återgivna siffran 12.66 miljoner kronor för utdelningen enligt de äldre avtalen skulle sålunda, om man håller sig till den för nästkommande budgetår beräknade inkomsten, svara mot 13.85 miljoner kronor efter det nya avtalet.

Ett annat sätt för beräkningen av merinkomsten är att till grund för denna lägga det nya malmavtalet, tillämpat på kvantiteterna brutna och bortfraktad malm enligt dels de äldre avtalen och dels den nu gällande överenskommelsen. Merinkomsten blir enligt detta beräkningssätt den del av inkomsten enligt 1927 års avtal, som belöper på den brutna merkvantiteten, d. v. s. den kvantitet, som på grund av det nya avtalet brutits utöver vad som vid tillämpning av de gamla överenskommelserna hade blivit fallet. Då sålunda för nästkommande budgetår inkomsttiteln beräknats till ett belopp av 13.85 miljoner kronor, vilket baserats på en utfraktning av 7.8 miljoner ton, skulle med tillämpning av samma vinstandel per ton å den äldre brytningskvantiteten uppstå en inkomst för staten av 12.02 miljoner kronor. Därest statens andel i vinsten antages komma att uppgå till dels samma belopp per ton, som erhålles vid den av malmbolaget beräknade inkomsten för staten under budgetåret 1929/1930, och dels respektive 2 kronor, 2 kronor 25 öre och 2 kronor 50 öre per ton, ställer sig statens utdelning å den enligt de gamla avtalen beräknade brytningen och en brytning av respektive 7.8, 8 och 8.5 miljoner ton sålunda:

Bortfraktad malm (ton)	Statens utdelning (kronor)			
	Vinstandel = 1929/30	Vinstandel 2: — kr. per ton	Vinstandel 2: 25 kr. per ton	Vinstandel 2: 50 kr. per ton
6,770,000.....	12,021,090	13,540,000	15,232,500	16,925,000
7,800,000.....	13,850,000	15,600,000	17,550,000	19,500,000
8,000,000.....	14,205,128	16,000,000	18,000,000	20,000,000
8,500,000.....	15,092,949	17,000,000	19,125,000	21,250,000

Det torde böra erinras, att vid behandlingen inom riksdagen 1927 av propositionen om malmavtalet beräknades, att bortfraktningen av malm efter det nya avtalet genomsnittligt ej skulle komma att överstiga 8 miljoner ton, ehuru avtalet medger en maximiutfraktning av 9 miljoner ton. Vad statens utdelning beträffar må framhållas, att en vinstandel staten till godo av 2 kronor 50 öre per ton uppnås från och med år 1933 vid en företagarevinst (efter skatter och avskrivningar) av 5 kronor per ton. Enligt malmbolagets beräkningar av inkomsterna för budgetåren 1928/1929 och 1929/1930 skulle vinsten bliva något lägre än 5 kronor per ton. Vid malmavtalets upprättande antogs emellertid, att företagarevinsten efterhand skulle stiga.

För egen del finner jag mig böra i fråga om sättet för bestämmandet av den s. k. merinkomsten ansluta mig till den sist utvecklade beräkningsmetoden. Den omständigheten, att staten erhållit delvis förmånligare ersättningsvillkor i det nya avtalet, utgör givetvis icke i och för sig skäl att betrakta den av sådan anledning ökade inkomsten såsom en 'merinkomst av en förökad exploatering av landets malmkapital'. Det avgörande måste enligt min mening vara själva ökningen av de brutna kvantiteterna. Att härvid såsom utgångsläge för jämförelsen räkna med den inkomst, som vid fortsatt tillämpning av de äldre kontrakten skulle hava tillflutit staten, möter emellertid svårigheter och blir knappast rättvisande. Då samma inkomst per ton brutna malm måste läggas till grund för jämförelsen, bör fördenskull det nya malmavtalets bestämmelser rörande statens vinstandel användas såsom underlag för beräkningen.

Med hänsyn till svårigheten att med någon grad av sannolikhet beräkna, huru statens utdelning från malmbolaget kommer att utveckla sig, synes det vara skäl att icke låta det avgörande, som nu skall träffas, avse en alltför långt utsträckt tidrymd. En lämplig slutpunkt tills vidare synes vara år 1936. För en längre tid framåt kan ej såsom utgångspunkt för fastställandet av brytningskvantiteten enligt de äldre avtalen användas ovan angivna siffror 6.77 miljoner ton. Vid behandlingen inom riksdagen av 1927 års malmavtal förutsattes, att vid tillämpning av de äldre överenskommelserna malmbrytningen efter 1936 skulle successivt ökas för att från och med 1940 i genomsnitt bliva 8 miljoner ton per år. Med beaktande jämväl av de talrika ändringar och tillägg, som efterhand gjorts i de äldre malmavtalen, synes erfarenheten ock giva vid handen, att även om nu en plan för inkomstanvändningen skulle upprättas för en längre tid framåt, densamma med tämligen stor visshet ganska snart komme att bliva föremål för jämkningar. Huru bör förfaras för tiden efter 1936 får alltså framdeles tagas under närmare övervägande.

Vid tillämpande av det sålunda förordade beräkningssättet skulle merinkomsten — från en för nästa budgetår nu beräknad summa av i avjämnat tal 1.8 miljoner kronor — stiga efterhand som brytningen ökas och höjda priser å den försålda malmen erhållas. Enligt min mening fylla de merinkomster, som på detta sätt kunna framkomma, skäligen anspråk på att ersätta den malmkvantitet, som på grund av 1927 års malmavtal kommer att uttagas utöver den, som skulle hava brutits, därest de äldre avtalen varit i tillämpning.»

Redan av 1926 års riksdag har beträffande statens järnvägar och statens vattenfallsverk uttalats, att om å ena sidan det framstode som en faktor av stor betydelse för landets ekonomiska liv, att trafiktaxorna ej bleve onormalt betungande, man dock å andra sidan ur statsfinansiell synpunkt måste fasthålla kraven på förräntning av det nedlagda kapitalet, åtminstone i vad detta vore att hänföra till lånemedel. Ansvar för att dessa båda betingelser uppfylldes finge i första hand anses åvila vederbörande verkstyrelser. I betraktande av senaste årtiondets enastående ekonomiska omkastningar syntes dock förklarligt om härvid statsmakternas medverkan till genomförande av vissa nedskrivningsåtgärder påkallades. I sin skrivelse rörande det nya malmavtalet framhöll 1927 års riksdag, under erinran om dessa uttalanden, önskvärdheten av att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget årligen bleve använd till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som nedlagts i statens järnvägsanläggningar, varigenom ränteanspråken på statens järnvägar i motsvarande mån skulle minskas. Dessa synpunkter hava ytterligare utvecklats av 1928 års riksdag.

Trots att transportavgifterna vid statens järnvägar alltjämt måste hållas på en nivå med över 100 procent överstigande 1913 års taxor, kunna dock förräntningskraven ej i fråga om det upplånade kapitalet för närvarande uppfyllas. Bokförda värdet av statsbaneegendomen vid 1928 års utgång uppgick till 1,120 miljoner kronor, varav 915 miljoner kronor beräknats utgöra lånemedel. För täckande av räntan å detta belopp, uppskattad till 43.5 miljoner kronor, beräknas vad 1929 beträffar finnas — under förutsättning

*Utskottets
yttrande.*

av oförändrade taxor — tillgängligt ett överskott av 40.5 miljoner kronor. Den uppkommande bristen i förräntningen skulle alltså uppgå till 3 miljoner kronor. Enligt de av Kungl. Maj:t hösten 1928 givna direktiven för taxeutredningen skulle den blivande taxan få beräknas medföra en ytterligare inkomstminskning av 8.5 miljoner kronor, varvid alltså ovannämnda brist skulle stiga till 11.5 miljoner kronor.

Huvudanledningen till att statens järnvägar för närvarande uppvisa ett så otillfredsställande ekonomiskt resultat, får anses vara, att dessa belastas med visst oräntabelt kapital, nämligen dels sådant som nedlagts i vissa banor, vilka ej giva någon avkastning, dels ock sådant som under krisåren med då rådande abnormt låga penningvärde investerats i vissa statsbaneanläggningar.

Järnvägsstyrelsen har funnit förhållandena motivera, att 240 miljoner kronor, utgörande dylikt överkapital, avskrivnas. 1928 års riksdag har — utan att dock taga ställning till själva skäligheten av det sålunda angivna beloppet — uttalat sig för att viss del av mervinsten från malmbolaget tages i anspråk för detta ändamål. I samband härmed förordade riksdagen, att berörda avskrivning tekniskt ordnades sålunda, att det för avskrivning beräknade beloppet bleve uppfört såsom en särskild fond, lämpligen benämnd statens järnvägars avskrivningsfond, som skulle förräntas och amorteras med statens utdelning från malmbolaget.

I fråga om avskrivningens genomförande har riksgäldskontoret — utgående ifrån att järnvägsstyrelsens beräkning bleve godtagen — anført, att av verkställda amorteringar å av riksgäldskontoret upptagna statslån ett belopp av 100 miljoner kronor kunde anses vara disponibelt för avskrivning av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet, vilket belopp alltså omedelbart kunde avföras från statens järnvägars lånekapital. Beträffande återstående belopp, 140 miljoner kronor, hava fullmäktige förordat, att malminkomsterna tagas i anspråk för förräntning och amortering under 30 år, för vilket ändamål erfordrades en annuitet av 8.59 miljoner kronor.

Departementschefen har förordat den förstnämnda amorteringen med ett belopp av 100 miljoner kronor, dock jämkat att motsvara det belopp, var till amorteringen uppginge vid slutet av budgetåret 1929/1930. I fråga om malminkomsternas användande för avskrivning har departementschefen — med betonande av ordalydelsen i riksdagens skrivelse 1928, däri kräves viss användning av »merinkomsten av en förökad exploatering av landets malmkapital» — uttalat den uppfattningen, att avgörande för beräkningen av denna merinkomst borde vara ökningen av de brutna kvantiteterna. Enligt viss beräkning fastställer departementschefen den för nästa budgetår disponibla merinkomsten av malmbrytning till 1.8 miljoner kronor. För följande år anser departementschefen på anförda grunder lämpligt att begränsa kalkylen till en period till och med 1936, och det antagandet uttalas, att den in till den nämnda tidpunkten samlade merinkomsten kunde beräknas till upp emot ett tjugutal miljoner kronor. I vidare mån än sålunda angivits, av-

visar departementschefen användande av malminkomster för avskrivning av statens järnvägars lånekapital.

Beträffande formen för avskrivningens genomförande erinrar departementschefen, att omflyttning i statens järnvägars räkenskaper från lånekapital till kapital uppkommet av andra statsinkomster av belopp, motsvarande förutberörda amortering av statsskulden, läser ankomma på Kungl. Maj:ts förfogande. I fråga om malminkomsterna avstyrker departementschefen riksgäldsfullmäktiges liksom ock statskontorets förslag om uppläggande av särskild avskrivningsfond för statens järnvägar och förordar — i anslutning till förslag av riksräkenskapsverket — att avsättningarna ingå i fonden för statsskuldens amortering samt att i statens järnvägars räkenskaper en uppdelning sker av det investerade kapitalet i lånekapital och annat kapital.

Utskottet vill för sin del förordna, att en avskrivning av statens järnvägars lånekapital verkställes vid utgången av år 1929 med beloppet av gjorda amorteringar å statsskulden, vilket belopp i enlighet med riksgäldsfullmäktiges förslag synes böra fastställas till 100 miljoner kronor.

Vad därefter angår omfattningen av järnvägskapitalets avskrivning medelst användning för ändamålet av malminkomster, vill utskottet ej förneka, att den av departementschefen återgivna satsen i 1928 års riksdagsskrivelse kan giva formellt stöd åt den framställda meningen. Men utskottet vill hävda, att det varit såväl utskottets som riksdagens mening att malminkomsten — såsom jämväl torde bestyrkas av 1927 års riksdagsskrivelse i malmavtalsfrågan — skulle, i vidsträcktare omfattning än som av departementschefen föreslås, användas till avskrivning av statens järnvägars oräntabla kapital. Det gäller då först att söka fastställa beloppet av detta oräntabla kapital. Järnvägsstyrelsen har från vissa utgångspunkter, såsom ovan erinrats, kommit till en summa av 240 miljoner kronor. Riksdagen 1928 har i sin skrivelse i ämnet lämnat å sido frågan om skäligheten av denna beräkning, och de numera i ärendet hörda ämbetsverken hava utgått från antagandet att beräkningen blev godtagen. Det vill synas utskottet, som om — bortsett från tidigare från järnvägsstyrelsen åberopade skäl, som hänförde sig till att statens järnvägars intressen åsidosatts vid det nya malmavtalet — järnvägsstyrelsens beräkning vunne stöd av det nuvarande driftresultatet sammanställt med den inverkan, som måste förväntas av taxenedsättningen. Vid beräkning av ränta å hela det nuvarande lånekapitalet, 915 miljoner kronor, förefinnes enligt senaste driftresultat ett förräntningsunderskott av cirka 3 miljoner kronor. Taxenedsättningen beräknas av Kungl. Maj:t till 8.5 miljoner kronor för år. Bristen skulle vid nuvarande driftresultat alltså komma att uppgå till omkring 11.5 miljoner kronor. Utskottet, som förutsätter att riksdagen ej finner skäl att frångå sitt tidigare framställda krav på järnvägskapitalets förräntning, anser alltså, att taxenedsättningens genomförande bör förbindas med en nedsättning av statens järnvägars lånekapital i vidare omfattning än departementschefen tillstyrkt. Enligt riksgäldskontorets beräkning skulle för förräntning och amortering under 30 år av 140

miljoner kronor erfordras en annuitet av 8.59 miljoner kronor på sätt framgår av nedanstående tabell.

Plan för amortering av 140,000,000 kronor under 30 år efter en räntefot av 4 1/2 procent.

Å r	A n n u i t e t		Kapital- återstod
	Ränta	Kapital	
			140,000,000
1	8,594,816	6,300,000	137,705,184
2	8,594,816	6,196,733	135,307,101
3	8,594,816	6,088,820	132,801,105
4	8,594,816	5,976,050	130,182,339
5	8,594,816	5,858,205	127,445,728
6	8,594,816	5,735,058	124,585,970
7	8,594,816	5,606,369	121,597,523
8	8,594,816	5,471,889	118,474,596
9	8,594,816	5,331,357	115,211,137
10	8,594,816	5,184,501	111,800,822
11	8,594,816	5,031,037	108,237,043
12	8,594,816	4,870,667	104,512,894
13	8,594,816	4,703,080	100,621,158
14	8,594,816	4,527,952	96,554,294
15	8,594,816	4,344,943	92,304,421
16	8,594,816	4,153,699	87,863,304
17	8,594,816	3,953,849	83,222,337
18	8,594,816	3,745,005	78,372,526
19	8,594,816	3,526,764	73,304,474
20	8,594,816	3,298,701	68,008,359
21	8,594,816	3,060,376	62,473,919
22	8,594,816	3,811,326	56,690,429
23	8,594,816	2,551,069	50,646,682
24	8,594,816	2,279,101	44,330,967
25	8,594,816	1,994,894	37,731,045
26	8,594,816	1,697,897	30,834,126
27	8,594,816	1,387,536	23,626,846
28	8,594,816	1,063,208	16,095,238
29	8,594,816	724,288	8,224,710
30	8,594,822	370,112	—
	257,844,486	117,844,486	140,000,000

Ifrågavarande annuitet skulle ersätta den minskning i statens järnvägars inkomster, som uppstår i följd av taxenedsättningen. En särskild beräkning av räntedelen av denna annuitet bör ej påkallas, enär ju räntan inrymmes

under statskuldräntan. Endast avsättningen av respektive amorteringsbelopp skulle bliva synlig i budgeten. Utskottet anser sig böra förorda, att dylik avsättning framdeles beräknas, och föreslår alltså, att för budgetåret 1929/1930 upptages en avsättning för ifrågavarande kapitalamortering, i runt tal beräknad till 2,300,000 kronor. Utskottet vill i detta sammanhang vidare framhålla, att under nästa budgetår 1880 års statslån blir slutamorterat, varav följer, att utgiften för annuitet för detta lån, 5.6 miljoner kronor, kommer att utgå ur budgeten och sålunda bliva disponibel för annat amorteringssyfte.

I fråga om de skilda meningar, som yppats angående det tekniska genomförandet av avskrivningen, inskränker sig utskottet till uttalande av önskemålet, att den blivande anordningen skall tillgodose behovet av det investerade kapitalets redovisning i full omfattning.

Statsverkets vinst för nästkommande budgetår från Luossavaara-Kiiruna-vaara aktiebolag har i statsverkspropositionen beräknats till 13,850,000 kronor. Enligt utskottet från finansdepartementet tillhandakomna upplysningar bör man dock ej räkna med ett högre vinstbelopp än 12,475,000 kronor, vilket torde i riksstaten böra uppföras såsom inkomst av statens ifrågavarande aktier.

Vad angår de av herr Asplund i hans motion I: 141 framförda erinringarna emot beräkningen av malminkomsten, finner utskottet, att tillräckligt underlag för en rubbning i övrigt av den gjorda beräkningen ej blivit förebragt.

I fråga om de motionsvis framställda yrkandena å avsättning av malminkomster för produktiva ändamål, får utskottet — med vidhållande i övrigt av utskottets tidigare hävdade och av 1927 och 1928 års riksdagar godkända uppfattning, att en avsevärd del av malminkomsterna skola användas för produktiva ändamål — framhålla, att i den mån som ifrågavarande inkomster tillgodokomma budgeten och möjligheten till kapitalinvestering utan anlåtande av lån därigenom ökas, motionärernas önskemål om förbrukade kapitaltillgångars ersättande med annat produktionsfrämjande kapital böra bliva i motsvarande mån tillgodosedda. Det av herr Asplund i hans motion I: 142 avhandlade spörsmålet om nedsättningar av fraktsatserna från övre Norrland å träkol och andra för sydliga landsdelars industri erforderliga råvaror får utskottet tillfälle ytterligare beröra i samband med taxefrågan i allmänhet (utlåtande nr 149).

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- a) att riksdagen må,
  - 1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående beräkning av statens inkomst från Luossavaara-Kiiruna-vaara aktiebolag och herr Asplunds motion (I: 141) i

riksstaten för budgetåret 1929/1930 under statens aktier upptaga inkomsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till ett belopp av 12,475,000 kronor;

2) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående avsättning till fonden för statsskuldens amortering av viss del av statens inkomst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, i riksstaten för budgetåret 1929/1930 under utgifter för kapitalökning och rubrik avbetalning å statsskulden anvisa ett anslag av 2,300,000 kronor till nedskrivning av statens järnvägars icke räntabla kapital; samt

b) att de av herrar Asplund samt Ericson i Boxholm och Högström ävensom av herr Lindhagen väckta motionerna (I: 142 och 191 samt II: 249) må anses besvarade genom vad utskottet här ovan anført, de förstnämnda båda motionerna, i vad desamma avse förnyad utredning om malminkomsternas användning.

Stockholm den 28 maj 1929.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *J. L. Widell*, *Olof Olsson*, *O. Bergqvist*, *J. Nilsson* i Malmö, *P. A. Dahl*, *K. V. Rydén*, *N. J. M. Svensson* i Kompersmåla, *C. I. Asplund*, *K. E. Andersson* i Eliantorp och *G. Kobb*; samt

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *A. Wiklund* i Brattfors, *P. Nilsson* i Bonarp, *C. R. Jansson* i Falun, *S. Bengtsson* i Norup, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *P. M. Olsson* i Blådinge, *A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren*, *E. J. Wigforss*, *J. Olofsson* i Digernäs och *O. Nilsson* i Örebro.